

Rolduc, Klein-Seminarie van Roermond

1843-1946

I.

Toen Rolduc op 1 Mei 1843 als Klein-Seminarie van het Apostolisch Vicariaat van Nederlands Limburg werd heropend, omvatte het evenals het Seminarie van het Bisdom Luik, dat sedert 1831 de gebouwen van de voormalige abdij had bewoond, twee afdelingen ter opleiding tot de geestelijke stand: humaniora en philosophie, en een normaalschool ter opleiding van onderwijzers. Bij het begin van het schooljaar 1843—44 werd daaraan onder de naam van „Cours spéciaux” een middelbare school toegevoegd, die enkele jaren later vier klassen telde en in 1845 in een Nederlandse en een Duitse afdeling werd gesplitst. De eerste kan als een verre voorloper worden beschouwd van de Hogere Burgerschool (1872), waar zij gedeeltelijk in is opgegaan om gedeeltelijk als handelsschool te blijven voortbestaan, terwijl de tweede als „Deutsche Realschule” haar bestaan tot 1895 heeft weten voort te zetten.¹⁾

Het eigenlijke Seminarie verschilde aanvankelijk in inrichting, leerplan en geest slechts weinig van zijn voorganger, het Luikse Seminarie, van welks opzet Mgr C. van Bommel in zijn Bevelbrief van 26 Augustus 1831 de beginselen had aangegeven.²⁾ Uit verschillende passages in de Bevelbrief blijkt, dat de Bisschop van Luik de door hem gestichte school bedoeld had als een zuiver Seminarie en dat hij daar „alleen dezulken” wenste aan te nemen, „die ten minsten een begin van roeping tot den geestelijken stand gevoelen, en volkomen vrij zijn deze roeping te volgen”. Het is thans moeilijk na te gaan, of aan deze doelstelling en de daaruit volgende voorschriften in de twaalf jaren van het Luiks

regiem streng de hand is gehouden. Volgens Rolduc in *Woord en Beeld*³⁾ „vermocht niet alleen het uitgestrekte Bisdom Luik met Rolduc's leerlingen de rangen zijner geestelijkheid aan te vullen, maar leverde de school ook aan de maatschappij uitstekende mannen in alle betrekkingen, tot op de zetels van 's lands ministeriën”. Reeds de vestiging van de normaalschool in de gebouwen van Rolduc (1836) gaf trouwens tot op zekere hoogte aan de bevolking van de inrichting een gemengd karakter: de normalisten bleven echter geheel van de seminaristen gescheiden, ook in eetzaal en kerk.⁴⁾

Over het leerplan van het Seminarie worden wij door de Bevelbrief van Mgr. van Bommel nader ingelicht. De humaniora hadden een hogere en een lagere cursus. In de eerste zou Grieks en Latijn, Duits en Frans worden onderwezen. In de tweede „zal men de zuivere beginselen der letterkunde doen putten uit de beste schrijvers der oudheid en nieuwere tijd, zoo wel geweide en kerkelijke als heidensche en wereldlijke dichters en rednaren, die men zal leeren elkander tegenoverstellen, en bij vergelijking beoordeelen. Hierdoor zal men trachten eenen zuiveren smaak voor Kanzelwelsprekendheid te vormen, terwijl men niet alléén van stel- en schoone schrijftrant, maar ook van uitspraak en voordragt veel werk zal maken.” „Op beide cursussen, zo vervolgt de Bevelbrief, zal er een allergegrondigst onderwijs gegeven worden in den godsdienst.....; bij dit onderwijs, hetwelk tot inleiding voor hogere studiën dienen moet, zullen alle bij-takken van onder-richt, over aardrijkskunde, geschiedenis, oudheden, etc. gevoegd worden, in zoo verre althans deze de wetenschap van den godsdienst volmaken.” — Het was dus een echt huma-

¹⁾ P. J. M. Gils, in: *Gedenboek Rolduc 1843—1943* (verder aan te halen als: GR), 142.

²⁾ Deze Bevelbrief is afgedrukt in Rolduc's Jaarboek (verder aan te halen als: RJ) XV (1935), 87—90 en XXI (1941), 196—199.

³⁾ *Rolduc in Woord en Beeld* (verder aan te halen als: RWB), Kerkrade, 1904, 160.

⁴⁾ P. J. M. van Gils, *Het eeuwfeest van Rolduc als opleidingsschool voor onderwijzers*, in: RJ, XVII (1937), 167—173.

nistisch program, waarin de taalvakken de hoofdschotel uitmaakten en bij het godsdienstonderwijs enkele realia werden betrokken. Van wiskunde, natuur- en scheikunde of plant- en dierkunde was geen sprake.

„De cursus der philosophië, zegt de Bevelbrief verder, zal twee jaren duren, en bevatten de beredeneerde geschiedenis der oude en nieuwere wijsbegeerte, de logica, metaphysica en ethica, dat is redeneer-, bovennatuur- en zede-kunde, alsmede de beginselen der natuur- en wiskunde. Men zal zich beijveren de volmaakte overeenkomst aan te toonen tusschen de gronden der zuivre wijsbegeerte en die der theologie, ten einde voor de dogmatica en polemica des te scherper wapenen tegen alle dwalingen te leveren”. — Over de inhoud van de wijsbegeerte, die zou worden gedoceerd, wordt niets naders gezegd, maar wanneer wordt gesproken van „overeenkomst tusschen de gronden der zuivre wijsbegeerte en die der theologie”, dan is men terstond geneigd te denken aan het traditionalisme van Lamennais, van wie van Bommel zich in zijn jonge jaren zulk een vurig vereerder had betoond.⁵⁾

Uit de stukken blijkt trouwens ten overvloede, dat het onderwijs in de wijsbegeerte aan het Luikse Seminarie te Rolduc geheel werd gegeven in de geest van het traditionalisme en fideïsme, die het wijsgerig denken van de Katholieken van die tijd, vooral in Frankrijk, beheerste. Een verslag over het schooljaar 1831—32⁶⁾ deelt mede, dat tot het begin van Januari de leerlingen van de *cursus superior* en de *cursus inferior*⁷⁾ te zamen de logica hebben gevolgd, dat na die tijd aan de *supérieur* ethica is gedoceerd aan de hand van C. Leoni, *De lege et officiis*, vervolgens geschiedenis van de oude wijsbegeerte aan de hand van P. F. X. de Ram, *Historia philosophiæ*, met een overzicht van de geschiedenis der latere wijsbegeerte, ter-

wijl intussen de *inférieur* de rest van de logica en vervolgens de ontologie en de theodicee onderwezen kreeg, aan de hand van D. Doney, *Nouveaux éléments de philosophie*. Daar tussen door werden met de beide jaren de klassieke boeken van het traditionalisme behandeld, zoals de *Catéchisme du sens commun*, het *Sommaire d'un système des connaissances humaines*, de *Défense de l'Essai sur l'indifférence en matière de religion* van Lamennais en losse hoofdstukken uit het *Essai* zelf; vervolgens de twee eerste delen van de *Recherches philosophiques* van de Bonald; ten slotte de *Soirées de Saint-Pétersbourg* van de Maistre.⁸⁾

Het program van de examens in de philosophië, die in Augustus 1833 over de stof van het afgelopen schooljaar werden gehouden, is meer systematisch opgezet.⁹⁾ Het vermeldt voor de *cursus inferior*: Introductio in philosophiam, Logica specialis (formele logica), Logica generalis (kennisleer) en Metaphysica generalis, voor de *cursus superior*: Theodicea sive Theologia naturalis, Anthropologia sive Physiologia philosophica; ambae ejus partes: Organomia et Psychologia, — de invloed van het dualisme van Descartes is in deze indeling duidelijk merkbaar — Philosophia moralis seu Ethica, Historia Philosophiæ a Christo nato ad haec usque tempora. Daarenboven werd voor de beide jaren gezamenlijk gegeven: Physica, aan de hand van V. F. S. Beudant, *Traité élémentaire de physique* en Historia philosophiæ a mundi incunabilis usque ad Salvatoris adventum, aan de hand van het reeds eerder genoemde boek van P. F. X. de Ram, voorts: Interpretatio philologica et philosophica tractatus Ciceroniani De legibus (blijkbaar om de kennis van het Latijn bij de filosofen wat op te frissen), ten slotte: Analysis variorum auctorum qui olim vel nostra aetate optime de iis

⁵⁾ F. J. J. Vrijmoed, *Lamennais avant sa défection et la Néerlande catholique* (diss. Groningen), Paris, 1930, 383 e.v.; P. J. M. Heskes, *Broere, Christen-wijsgeer-emancipator*, Bussum, 1953, 47—58.

⁶⁾ Archief Rolduc.

⁷⁾ De benamingen „(cours) inférieur” en „supérieur” blijken dus al uit deze tijd te dateren; wanneer men met het aloude Rolduce spraakgebruik de woorden „inférieur” en „supérieur” bezigt, dan moeten deze zonder een e op het eind worden geschreven.

⁸⁾ In de tekst van het program zijn de hier opgegeven titels in het Latijn vertaald.

⁹⁾ *Deo favente, auspice Illustrissimo ac Reverendissimo Cornelio Episcopo Leodiensi in Seminario Roldensi sive Seminarii Episcopalis Leodiensis secticne priore solemniter instituentur examina diebus 17a, 19a et 20a mensis Augusti anni 1833 super iis quae hoc anno tradita sunt, secundum sequens programma, Leodii, ex officina P. Kersten, Cancellariae Episcopalis typographi et bibliopolae, via Ecclesiae Cathedralis. — Archief Rolduc.*

quae exponebantur scripsere; welke deze *auctores varii* waren, wordt niet nader aangeduid, maar wij mogen aannemen, dat het geen andere geweest zijn dan die in het verslag van het voorafgaand studiejaar werden genoemd.

Als docenten van de filosofie traden in de eerste jaren na de vestiging van het Luikse Seminarie op: G. C. Ubaghs (1800—1875) en A. J. L. Dirise (1808—1843). Eerstgenoemde werd echter reeds in 1834 belast met het onderwijs in de wijsbegeerte aan de nieuw opgerichte Katholieke universiteit te Mechelen, die een jaar later naar Leuven zou worden verplaatst.¹⁰⁾ Door zijn talrijke werken, vooral door zijn handboeken voor het wijsgerig onderwijs, die in alle Seminarieën in Noord- en Zuid-Nederland werden gebruikt, heeft Ubaghs tientallen jaren lang een onberekenbaar grote invloed op het wijsgerig denken van de Nederlandse geestelijkheid uitgeoefend. Eerst na de definitieve veroordeling van zijn denkbeelden door het hoogste kerkelijk gezag in 1866 is aan die invloed geleidelijk een eind gekomen. Dirise is in 1835 togetreden tot de Orde der Minderbroeders-Franciscanen; hoewel hij op zeer jeugdige leeftijd is overleden, zijn het herstel en de wederopbloei van die orde in België voor een groot deel aan hem te danken; hij was de eerste provinciaal van de Belgische provincie.¹¹⁾

Na het vertrek van Ubaghs is A. P. Tits (1807—1851), die reeds sinds 1833 te Rolduc werkzaam was, als professor van de filosofie in zijn plaats getreden. Dirise werd opgevolgd door G. Lonay (1809—1883). In 1840 is echter ook Tits tot hoogleraar te Leuven benoemd en wel in de theologische faculteit.¹²⁾ Wie van 1840 tot 1843 naast Lonay te Rolduc filosofie heeft gedoceerd,

is ons niet bekend.

Ubaghs, Tits en Lonay waren op wijsgerig gebied in de meest stricte zin geestverwanten. Aanvankelijk trouwe aanhangers van het traditionalisme van Lamennais, zijn zij later na de veroordeling van diens wijsgerige opvattingen door de Encycliek *Singulari nos* in 1834 eerst tot een meer gematigd traditionalisme, later tot het ontologisme overgegaan. In de *Revue catholique*, waarvan zij samen de redactie vormden, hebben zij jaren lang hun denkbeelden tegen aanvallen van verschillende zijden verdedigd. In zover zij alle drie hun carrière te Rolduc waren begonnen, en daar hun eerste stappen op het terrein der wijsgerige publicaties hadden gezet, heeft M. De Wulf gelijk, wanneer hij zegt, dat het Seminarie Rolduc de bakermat is geweest van het traditionalistisch ontologisme, dat later van Leuven uit zoveel beroering in de Katholieke wereld van Noord en Zuid heeft verwekt.¹³⁾

Voor het wijsgerig onderwijs te Rolduc kon de veroordeling van Lamennais niet zonder gevolgen blijven. De examenprogramma's van 1834 en 1835 zijn in hoofdzaak gelijk aan die van 1833, maar in laatstgenoemd jaar verschijnt daarop (voor beide cursussen) een „Dissertatio critica de doctrina philosophica Domini de la Mennais”. Tits had spoedig zijn draai genomen. Het moet hem echter nog moeilijker gevallen zijn, een nieuwe weg in de wijsbegeerte te vinden, toen ook de leer van de Duitse wijsgeer G. Hermes (1775—1831), die hij hogelijk vereerde, in 1835 door Paus Gregorius XVI werd veroordeeld. In het gematigd traditionalisme van L. de Bonald (1754—1840) heeft hij toen verder een steun voor zijn denken gezocht. De neerslag van die nieuwe denkwijze vinden wij in de „Conférences de philosophie chrétienne”, die van 1836 af telken jare ten getale van zes tot acht door hem voor de studenten van de filosofie te Rolduc werden gegeven, en waarvan de korte inhoud in de examenprogramma's van elk jaar is afgedrukt.¹⁴⁾ Hier geeft Tits niet alleen blijk

¹⁰⁾ Leven en werk van Ubaghs hebben een grondige en, naar wij mogen aannemen, definitieve beschrijving gekregen in het Nijmeegs proefschrift van H. A. C. M. van Grunsven, *Gerard Casimir Ubaghs*, Heerlen, 1933. Men vindt hier ook een volledige opgave van Ubaghs' geschriften en van de literatuur over zijn persoon, zijn optreden en zijn denkbeelden.

¹¹⁾ G. Lonay, art. *Dirise*, in: *Biographie nationale de Belgique*, VI, 82—83; de spelling „Dirix” in RWB, 163 is onjuist.

¹²⁾ N. J. Laforêt, *La vie et les travaux d'Arnold Tits*, Bruxelles, 1853.

¹³⁾ M. De Wulf, *Histoire de la philosophie en Belgique*, Paris, 1910, 307.

¹⁴⁾ In het in noot 12 genoemde boek van Laforêt, 29—112, worden deze *Conférences* uitvoerig geanalyseerd.

van een grondige kennis van de gehele wijsbegeerte van zijn tijd, maar ook van een opmerkelijke gave van critiek. Zijn „Conférences” vormen een oorspronkelijke bijdrage tot de Katholieke wijsbegeerte van de eerste helft der 19de eeuw en zouden een nadere studie in wijder verband verdienen. Na het vertrek van Tits naar Leuven heeft Lonay de methode van de „Conférences” op beperkte schaal voortgezet: in 1841 en 1842 verschijnt op het program telkens één „Dissertation philosophique”.¹⁵⁾

II.

De overgang van het Luiks naar het Roermonds bestuur heeft ondanks de vernieuwing van personeel en meubilair — de Luikenaars hadden de gehele inboedel meegenomen — toch voor het Seminarie slechts weinig veranderingen meegebracht. De nieuwe Directeur, H. H. J. Peters (1806—1855) was al sinds 1831 aan Rolduc verbonden¹⁶⁾; met hem bleef ook P.D. van Laer (1805—1883), sinds hetzelfde jaar zijn collega, aan de inrichting werkzaam en een groot deel van de leerlingen maakte de overgang mede. Het reglement, door Mgr van Bommel voor zijn Seminarie opgesteld, werd door Mgr Paredis overgenomen; de traditie van het godsdienstig leven en de huiselijke gebruiken, in de afgelopen twaalf jaren geleidelijk gevormd, werd onveranderd voortgezet. Het onderwijs-program voor de humaniora en voor de filosofie bleef hetzelfde.

De enige principiële, maar voorlopig nog weinig ingrijpende verandering was deze, dat Rolduc voortaan volgens de bedoeling van Directeur Peters „een Katholiek instituut voor geheel Nederland en aangrenzende landen” zou zijn. Daartoe dienden vooreerst de „Cours spéciaux”, die reeds in 1843 werden ingericht, maar vervolgens werd reeds aanstonds voor de toelating tot de cursus der humaniora niet meer de eis gesteld van roeping tot het priesterschap; ook tot de filosofie werden leerlingen toegelaten, die om enigerlei reden hun vorming verder wensten

voort te zetten of af te ronden zonder zich op de geestelijke staat te willen voorbereiden. Het gevolg van een en ander was, dat in de loop der jaren bij het onderwijs in de humaniora geleidelijk meer aandacht besteed werd aan de voorbereiding tot het admmissie-examen tot de academische studie, dat destijds onder vigeur van het Organiek Besluit van 1815 aan de universiteiten zelf werd afgenomen, en later tot het staatsexamen, dat na de inwerkingtreding van de Hoger-onderwijswet van 1876 voor de toelating tot de universiteit werd geëist van hen, die niet aan een openbaar gymnasium hadden gestudeerd of daar als „extraneus” aan het eindexamen hadden deelgenomen. Van 1882 af zond Rolduc zijn kandidaten naar het staatsexamen; een enkele maal ook deden leerlingen van Rolduc eindexamen aan het Stedelijk Gymnasium te Maastricht.¹⁷⁾ Aan vele tientallen is op die wijze de weg naar de hogere studie geopend.

Van de seminaristen in stricte zin werden slechts zij voor het staatsexamen opgeleid, die bestemd waren om later, d.w.z. hetzij na voltooiing van hun filosofische studie, hetzij na hun priesterwijding, ten behoeve van het onderwijs te Rolduc zelf of aan een der colleges van het Bisdom een academische graad met wettelijke bevoegdheid aan een der universiteiten te verwerven. Het staatsexamen, later het eindexamen gymnasium A of B, gaf toegang tot de studie der filosofie. Onder het bisschoppelijk bestuur van Mgr Schrijnen werd van de bezitters van het eindexamen B een aanvullend examen in Latijn verlangd. Wie niet in het bezit was van een wettelijk eindexamen, moest zich onderwerpen aan een toelatingsexamen, dat in 1899 bij Bisschoppelijk Reglement voor Rolduc en de Colleges van Roermond en Weert gezamenlijk werd geregeld, met één enkele examencommissie, een centraal schriftelijk gedeelte en een mondeling gedeelte, dat in elk der colleges werd afgenomen door de eigen leraren ten overstaan van een door de Bisschop aangewezen hoogleraar van het Groot-Seminarie als geëmitteerde.¹⁸⁾ Deze regeling is van kracht gebleven tot 1919, toen het instituut van geëmitteerden en het centrale schriftelijk ge-

¹⁵⁾ Archief Rolduc.

¹⁶⁾ H. W. H. Everts, *Mgr Henricus Hubertus Jacobus Peters*, in: RJ, VIII (1928), 3—17.

¹⁷⁾ P. J. M. van Gils in: GR, 148.

¹⁸⁾ t.z.p.

deelte verviel. Het ontwerp van een nieuwe regeling voor de toelatingsexamens tot de filosofie, dat omstreeks 1930 op initiatief en onder persoonlijke leiding van Mgr Schrijnen werd opgezet, is niet tot uitvoering gekomen.

III.

Het leerplan van de klassen der humaniora was gedurende de 19de eeuw noch rechtstreeks, noch onrechtstreeks aan enig voorschrift van staatswege gebonden. Het was uit een eeuwenoude traditie van klassieke opvoeding gegroeid en gedurig aan de ervaring getoetst, zodat een evenwichtig geheel was bereikt, waar een ruime plaats in werd gelaten aan algemene ontwikkeling. Aan de leraren van het gymnasium was, in onderscheid met die van de hogere burgerschool, krachtens de vrijheid van onderwijs, door de Grondwet gewaarborgd (thans artikel 201), generlei eis van wettelijke bevoegdheid gesteld. In de meeste vakken werd dan ook les gegeven door personen, die de daarvoor benodigde kennis uitsluitend door zelfstudie hadden opgedaan. Het Rolducse gymnasium, dat volgens dit leerplan en met deze leraren te werk ging, had echter zulk een goede naam, dat het (met het gymnasium van het Bisschoppelijk College te Roermond) tot de zeven bijzondere gymnasia behoorde, die bij Koninklijk Besluit van 7 Juni 1901 voor het eerst werden aangewezen als bevoegd om op grond van een eigen schoolexamen hun leerlingen toe te laten tot de universitaire examens.¹⁹⁾ Hierbij werd als voorwaarde gesteld, dat alle aan te stellen leraren in het bezit moesten zijn van een getuigschrift van goed zedelijk gedrag en dat alle na 1 Januari 1906 aan te stellen leraren wettelijke bevoegdheid moesten bezitten in het door hen te onderwijzen vak. In de toekomst zou Rolduc in nog grotere mate dan te voren voor tijdige aanvulling van zijn lerarencorps met wettelijk bevoegden moeten zorgen. Voor de eerstkomende jaren werd echter nog op andere wijze in de behoefte voorzien: van degenen, die in 1905 te

Roermond de H. Priesterwijding ontvingen, werd een groot deel voor het onderwijs te Rolduc (en te Roermond) bestemd: van hen werd nog geen wettelijke bevoegdheid vereist.

Bij de wet van 22 Mei 1905 werden de positie van de aangewezen bijzondere gymnasia en de effectus civilis van de door hen uit te reiken getuigschriften definitief geregeld. Zij moesten echter voldoen aan bepaalde eisen betreffende het leerplan en de bevoegdheid van hun leraren, welke eisen bij de wet van 1 Maart 1920, die de tegemoetkoming uit 's Rijks kas aan de bijzondere gymnasia regelde, nader werden gespecificeerd. Eerst bij de wet van 2 April 1948 is ten behoeve van de bijzondere inrichting van het onderwijs aan een aangewezen bijzonder gymnasium de mogelijkheid geopend tot bepaalde afwijkingen van het voorgeschreven leerplan.

Sinds 1905 is dus het leerplan van het „aangewezen bijzonder gymnasium te Rolduc (Gemeente Kerkrade)”, zoals het in officiële taal heet, aan dat van de openbare gymnasia in Nederland conform; sinds 1901 is telken jare onder toezicht van gecommiteerden het eindexamen afgenomen. Rolduc is het eerste Bisschoppelijk Klein-Seminarie geweest, dat de aanwijzing heeft verkregen; eerst in 1954 is het Aartsbisschoppelijk Klein-Seminarie te Apeldoorn Rolduc daarin gevolgd.

Hoewel dus de cursus der humaniora steeds meer een school is geworden ter voorbereiding op de universiteit, toch kan worden gezegd, dat onderwijs en opvoeding in „le séminaire de Rolduc” zo ingericht bleven, dat het, om met het Concilie van Trente te spreken, in de eerste plaats „Dei ministrorum perpetuum seminarium” zou zijn.²⁰⁾ Ook aan degenen, die later de wereld zouden ingaan, is de geest van plichtsbetrachting, toewijding en godsdienstzin, die in het Seminarie met zorg werd aangekweekt, ten goede gekomen. Door de godsdienstige opvoeding, welke het derde Rolduc heeft meegegeven aan de vele honderden, die op hoger of lager niveau een leidende plaats in ons volksleven zouden gaan innemen, is het aan geheel Nederland ten zege geweest.

¹⁹⁾ C. de Ru, *De strijd over het hoger onderwijs tijdens het Ministerie Kuyper* (diss. V. U.), Kampen, 1953, 29, n. 102.

²⁰⁾ *Concilium Tridentinum*, Sessio, XXIII, cap. XVIII.

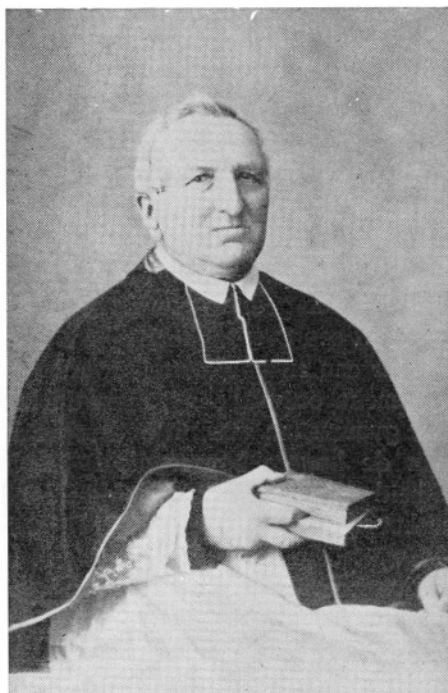
IV.

Voor de jaren 1844 en volgende hebben wij het program van de philosophie cursus, die in al zijn onderdelen gelijk was aan die van de voorafgaande jaren.²¹⁾ Onder het vak „Historia philosophiae” werd uitvoerig aandacht besteed aan de contemporaine wijsbegeerte in Frankrijk en Duitsland: het eclecticisme van Royer-Collard, Cousin, Jouffroy en Damiron, het utopistisch socialisme van Fourier en Leroux, het idealisme van Fichte en Hegel, en aan de „Christelijke wijsbegeerte van de 19de eeuw”: die van de Maistre, de Bonald, Lamennais, Bautain, Hermes, Schlegel, Windischmann, Goerres en Staudenmaier. Directeur Peters voerde reeds aans in 1843 de werken van zijn vroegere collega Ubaghs als handboeken in. Het waren diens *Logicae seu philosophiae rationalis elementa* (1834, ²1836, ³1839), *Theodiceae seu theologiae naturalis elementa* (1841), *Ontologiae seu metaphysicae generalis elementa*

Mgr P. F. H. CANOY,
Prof. phil. 1843—1852.

logique élémentaire (1836, ²1838, ³1842). De inhoud van het wijsgerig onderwijs te Rolduc is door deze handboeken, die tientallen jaren lang in gebruik zijn gebleven, nauwkeurig te

Mgr Dr P. J. HOEFNAGELS,
Prof. phil. 1847—1851.

bepalen: het heeft met de opeenvolgende edities van Ubaghs' werken de ontwikkeling van diens wijsgerige overtuiging, van het traditionalistisch intermediarisme, zoals van Grunsven het noemt,²²⁾ naar het traditionalistisch ontologisme meegemaakt. Hoe gering het vertrouwen in de menselijke rede en daarmee in de wijsbegeerte in deze tijd nog was, blijkt wel uit een passage in het programma van 1850, waar als „verus philosophiae scopus” wordt genoemd: „sententia rationalistarum exponitur et refellitur”; aan een positieve oplossing van de wijsgerige vraagstukken werd niet gedacht. Dat men echter te Rolduc niet onkundig bleef van hetgeen er in Nederland op wijsgerig gebied plaats vond, blijkt uit de vermelding van C. W. Opzoomer (1821—1892) onder het hoofd „pantheïsme”; hier heeft men het Krausianisme van de jonge

(1835, ²1839), *Précis d'anthropologie psychologique* (1837, ²1838, ³1843), *Précis de*

²¹⁾ Archief Rolduc.

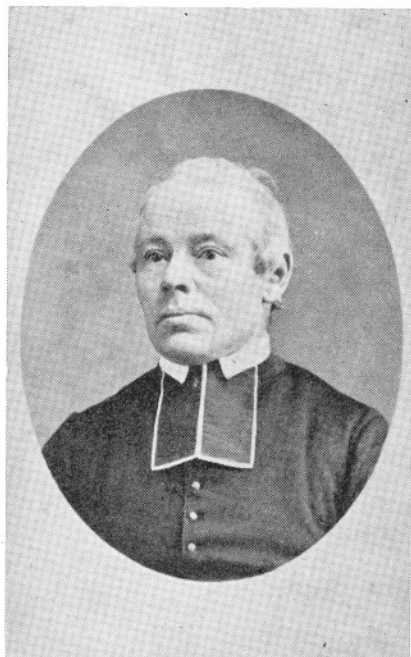
²²⁾ v. Grunsven, *t.a.p.*, passim.

Opzoomer in diens geruchtmakende inaugurale rede van 1846, *De wijsbegeerte den mensch met zichzelf verzoenende*, op het oog gehad.²³⁾

De eerste docenten in de wijsbegeerte van het derde Rolduc stonden niet op dezelfde hoogte als hun Luikse voorgangers en hebben in het wijsgerig leven van de Nederlanden niet van zich doen spreken. In het zomertrimester van 1843 schijnt de toen 25-jarige P. F. H. Canoy (1818—1865) het gehele onderwijs in de filosofie voor zijn rekening te hebben genomen. Hij was reeds een jaar professor geweest aan het Groot-Seminarie te Roermond, is in 1852 daarheen teruggekeerd en in 1860 President geworden.²⁴⁾ Na de zomervacantie van 1843 werd H. Beelen (1816—1864), tot dat jaar kapelaan te Roermond, aan hem toegevoegd om de cours inférieure te geven. Pothast verhaalt, dat Directeur Peters hem aan de filosofen voorstelde met de woorden: „C'est un penseur profond”, maar voegt er enigszins schamper aan toe: „Il prononce très mal le français, parle un méchant latin et la suite prouvera ce qui en est du philosophe”.²⁵⁾ Het onderwijs van Beelen schijnt inderdaad geen succes geweest te zijn. Reeds in 1846 is hij weer naar de zielzorg teruggekeerd. Na zijn vertrek gaf Canoy de beide cursussen, tot in Mei 1847 P. Hoefnagels (1820—1904), na te Leuven twee jaar theologie te hebben gestudeerd, de inférieure van hem kwam overnemen. Deze vertrok echter reeds in 1851 wegens zijn benoeming tot Directeur van het Bisschoppelijk College te Roermond; in 1854 werd hij professor aan het Groot-Seminarie, in 1865, na de dood van P. F. H. Canoy, President en in 1887 Vicaris-Generaal.²⁶⁾

In de volgende jaren is de situatie niet duidelijk. Waarschijnlijk heeft Canoy in het schooljaar 1851—52 de filosofie weer geheel gegeven, maar hoewel hij in 1852 Rolduc heeft verlaten, worden eerst in 1854 F. X.

Rutten (1822—1893)²⁷⁾ en Ph. H. Arets (1823—1861) als professoren van de filosofie vermeld. Laatstgenoemde is reeds twee jaar later tot professor aan het Groot-Seminarie benoemd. Hij werd opgevolgd door J. H. Jacobs (1828—1897), maar deze moest reeds in December 1856 zijn carrière te Rolduc wegens ziekte beëindigen²⁸⁾ en werd in 1857 vervangen door J. G. Custers (1824—1904).²⁹⁾ Rutten verwisselde in 1859 zijn

G. J. H. H. VERZIJL,
Prof. phil. 1859—1865.

zetel te Rolduc met een professoraat in het Groot-Seminarie. Custers kreeg toen G. J. H. H. Verzijl (1825—1898) naast zich, maar ook deze vertrok in 1865 naar Roermond, waarheen Custers zelf hem reeds in 1864 was voorgedaan.³⁰⁾ In laatstgenoemd jaar trad P. H. Marres (1829—1900) als professor

²⁷⁾ art. *Rutten*, in: NNBW, IX, 908.

²⁸⁾ Jacobs werd in 1857 kapelaan te Haelen. In zijn woning aldaar is Directeur Jansen op 12 April 1868 plotseling overleden; zie RJ, IV (1924), 74.

²⁹⁾ art. *Custers*, in: NNBW, IV, 488.

³⁰⁾ art. *Verzijl*, in: NNBW, VII, 1258. Aan Verzijl danken wij de voortreffelijke beschrijving van „*De grondgedachten van Mgr C. Broere over godsdienst en wijsbegeerte*”, in: De Katholiek, XLIX (1866), 353—396.

²³⁾ F. Sassen, *Jacob Nieuwenhuis en het Krausianisme in Nederland*, Amsterdam, 1954, 37—38.

²⁴⁾ art. *Canoy*, in: Nieuw Ned. Biographisch Woordenboek (verder aan te halen als NNBW), VIII, 242.

²⁵⁾ B. A. Pothast, *Autobiographie*, hs. Archief Rolduc.

²⁶⁾ art. *Hoefnagels*, in: NNBW, VIII, 780.

philosophiae op, om vier jaar later eveneens naar Roermond te worden gepromoveerd.³¹⁾ Verzijl werd in 1865 opgevolgd door F. N. J. P. Neujean (1832—1907), die zijn functie is blijven vervullen tot hij in 1878 werd benoemd tot pastoor te Heythuizen. Marres kreeg in 1868 een opvolger in L. J. H. Janssens (1841—1919).

Met Neujean en Janssens is er in het wijsgerig onderwijs te Rolduc eindelijk een ze-

P. H. MARRES,
Prof. phil. 1864—1868.

kere stabiliteit gekomen. Al hun voorgangers waren slechts enkele jaren in functie gebleven en het door hen beklede professoraat in de filosofie, waar zij geen van allen door enige bijzondere studie in dat vak op waren voorbereid, was voor de meesten van hen slechts een doorgangsfase naar een leerstoel in het Groot-Seminarie geweest. Onder de beide juist genoemden is ook de overgang van het wijsgerig onderwijs te Rolduc van het traditionalistisch ontologisme van Ubaghs naar een andere vorm van „Christelijke wijsbegeerte” voltrokken. Aan de Scholastiek of

aan het Thomisme werd echter voorlopig nog niet gedacht. Toen in 1864 door de Congregatie van het H. Officie het doceren van de leer van Ubaghs aan de Seminaries verboden werd, moest men uitzien naar een nieuw handboek. Het is niet bekend, op welk boek de keuze het eerst is gevallen. Enkele jaren later verschijnen S. Tongiorgi's *Institutiones philosophicae* (1861) op het program. In dit boek wordt in grote lijnen de common-sense-filosofie van J. L. Balmès (1810—1848) gevolgd, het hylemorphisme wordt principieel verworpen en in de anthropologie wordt een Cartesiaans dualisme gehuldigd; ook houdt Tongiorgi met Balmès de theorie van de drie *veritates primitivae*,³²⁾ die haar bestaan in de gangbare handboeken nog tientallen jaren zou weten te rekken³³⁾. Naast het boek van Tongiorgi werden de in eerste druk (1860) anoniem verschenen *Ethicae seu philosophiae moralis clementa* van de vroegere Rolducse docent F. X. Rutten alsmede een niet nader bepaalde *Histoire de la philosophie* gebruikt. Met de *Elementa philosophiae Christianae* (1864—70) van G. Sanseverino deed een meer naar de Scholastiek georiënteerd handboek zijn intrede.³⁴⁾ Waarschijnlijk is de Encycliek *Aeterni Patris* (1879), waarin Paus Leo XIII de Katholieken aanspoorde terug te keren naar de wijsbegeerte van St. Thomas van Aquino, op de invoering van dit boek van invloed geweest. Rutten's *Ethica* bleef op het program en daarnaast verscheen A. Stöckl, *Lehrbuch der Geschichte der Philosophie* (1883). Later moest het boek van Sanseverino plaats maken voor de *Principia philosophiae ad mentem Aquinatis* van S. Schiffini (1886), het eerste eigenlijke Neo-Scholastieke handboek, dat te Rolduc in gebruik kwam,³⁵⁾ terwijl de *Ethica* van Rutten (na diens dood in 1893) vervangen werd door de *Philosophia moralis* van V. Cathrein, en de *Histoire de la philosophie* van Regnault

³²⁾ De drie *veritates primitivae* zijn: het eerste feit, het bestaan van het kennend subject; het eerste beginsel, het beginsel van tegenspraak; de eerste voorwaarde, de geschiktheid van de menselijke geest om de waarheid te leren kennen.

³³⁾ F. Sassen, *Van Kant tot Bergson*, Antwerpen-Amsterdam, 1952, 209; G. Van Riet, *L'Épistémologie thomiste*, Louvain, 1946, 83—93.

³⁴⁾ Van Riet, *t.a.p.*, 56—69.

³⁵⁾ Van Riet, *t.a.p.*, 98—107.

³¹⁾ art. Marres, in: NNBW, IV, 951.

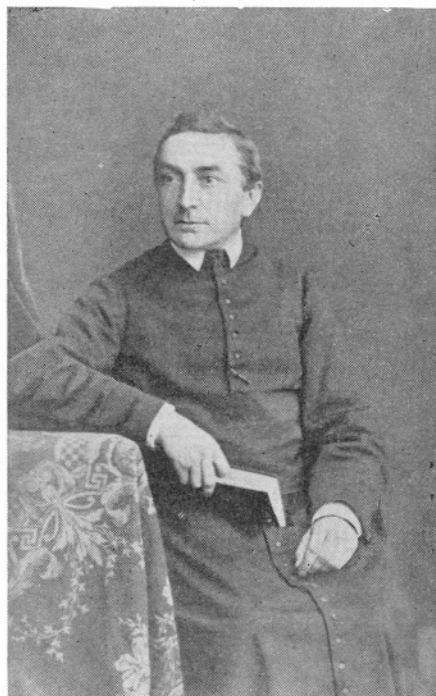

in de plaats kwam van Stöckl's *Geschichte*. Ook de veelverspreide *Philosophia scolastica* van Farges en Barbedette stond enkele jaren op het program. Tegen het einde van de 19de eeuw werd het wijsgerig onderwijs te Rolduc definitief in Scholastieke geest gegeven. Sindsdien zijn er herhaaldelijk nieuwe handboeken in gebruik genomen; het is niet mogelijk, die alle hier te vermelden; zij weerspiegelen stuk voor stuk de wisselende opvattingen van de Scholastieke wijsbegeerte, die zich onder de Katholieke beoefenaars van de filosofie in de loop van de laatste 75 jaren hebben doen gelden.

Toen Neujean in 1878 benoemd werd tot pastoor te Heythuizen, kreeg hij een opvolger in J. M. Claessen (1843—1918), die destijds als een der eersten van de aanstaande priesterleraren van Rolduc van het Groot-Seminarie uit een tweetal Middelbare Akten (Frans en Nederlands) had verworven en sinds zijn priesterwijding in 1866 aan de middelbare school, later de hogere burgerschool te Rolduc had onderwezen. Janssens werd bij zijn vertrek naar de pastorie van Arcen in 1888 opgevolgd door L. H. van Thuyt (1861—1911). Deze had aan de Gregoriana te Rome de doctorstitel in de filosofie en de theologie behaald en was de eerste, die met het onderwijs in de filosofie werd belast na een verdere opleiding in de door hem te onderwijzen vakken te hebben ontvangen. In 1889 werden de lessen in de ethica opgedragen aan W. H. Nolens (1860—1931); hij zou die, ook nadat hij in 1896 tot lid van de Tweede Kamer was gekozen, blijven voortzetten tot hij in 1909 tot buitengewoon hoogleraar aan de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam werd benoemd. Aan hem is waarschijnlijk de invoering te danken van de *Philosophia moralis* van Cauthrein, met wiens Suareziaanse opvatting van de leer van St Thomas hij zich blijkens zijn proefschrift verwant voelde, al citeert hij in dit boek nog de *Ethica* van Rutten.³⁶⁾ Claessen is in 1890 pastoor geworden te Nuth; van Thuyt kreeg toen J. J. H. Derckx (1865—1939) naast zich; ook deze had evenals zijn collega te Rome het doctoraat in de filosofie en in de theologie behaald. Toen

van Thuyt in 1907 evenals zo vele van zijn voorgangers tot het professoraat in het Groot-Seminarie werd geroepen, werd de filosofie door Derckx en Nolens samen gegeven, tot in 1909 bij het vertrek van laatstgenoemde van Rolduc V. A. S. Terstappen (1882—1946) na voltooiing van zijn theologische studie te Leuven de geleerden kwam versterken.

Een ernstige crisis in de gezondheidstoestand van Derckx leidde in 1913 tot de be-

F. N. J. P. NEUJEAN,
Prof. phil. 1865—1878.

noeming van H. J. van der Mühlen (geb. 1887). Hoewel ook Janssens, van Thuyt, Derckx, Terstappen en Huysmans om en bij de twintig jaar in functie zijn gebleven en even zovele generaties in het wijsgerig denken hebben ingeleid, zou van der Mühlen langer dan een van zijn voorgangers en van zijn opvolgers tot heden het wijsgerig onderwijs in handen houden: hij bleef daarmede belast tot zijn benoeming tot Directeur van Rolduc in 1940. In 1919 werd aan F. L. R. Sassen (geb. 1894), die te Fribourg de doctorstitel in de filosofie had verworven, de geschiedenis van de filosofie opgedragen;

³⁶⁾ W. H. Nolens, *De leer van den H. Thomas van Aquino over het recht*, Utrecht, 1890, 101, no. 3.

bij het vertrek van Terstappen naar het Groot-Seminarie in 1928 werd zijn leeropdracht met een deel van de systematische filosofie uitgebreid en hij behield deze taak, toen hij in 1929 benoemd werd tot hoogleraar te Nijmegen. Bij zijn vertrek van Rolduc in 1931 werd hij opgevolgd door R.

1909), die aan het Angelicum te Rome het licentiaat in de filosofie had behaald, een deel van de lessen werd opgedragen. Toen van der Mühlen in 1940 tot het directeurschap van Rolduc werd geroepen, kregen Huysmans en Damen P. J. van Odijk (geb. 1912), zo juist, na voltooiing van zijn philo-

Mr Dr W. H. NOLENS,
Prof. phil. 1889—1909

Dir. Dr W. EVERTS,
Dr J. J. H. DERCKX,
Prof. phil. 1890—1914

Dr L. H. VAN TUIYL,
Prof. phil. 1888—1907

(Détail uit de groepsfoto van de Philosophie Supérieure uit 1891).

H. A. Huysmans (1900—1950), de eerste leraar van Rolduc, die te Nijmegen zijn theologische studie had voltooid.

Het was tot dan toe gebruikelijk geweest, dat alleen de *professor primarius philosophiae* het voorrecht genoot van een beperkt aantal lesuren. De tweede moest naast zijn filosofielessen ook aan het gymnasium of de hogere burgerschool les geven om aldus het voor de leraren van Rolduc normale aantal wekelijkse lesuren vol te maken. Huysmans wist echter te bewerken, dat ook voor de tweede *professor philosophiae* het aantal lesuren „dubbel gerekend” werd. In 1935 werd de taak van de twee professoren nog verder verlicht, toen aan J. W. L. Damen (geb.

sophische studie aan het Angelicum, uit Rome teruggekeerd, als *collega proximus* naast zich. Reeds in 1943 werd hij echter tot Secretaris van het Bisdom benoemd. Hij kreeg een opvolger in W. Meys (geb. 1913), doctorandus in de theologie van Nijmegen.

Tot de zomervacantie van 1944 kon het onderwijs te Rolduc regelmatig voortgang vinden ondanks de moeilijke omstandigheden en de spanningen, door oorlog en vreemde overheersing teweeggebracht. Maar toen in October de overgebleven bewoners na de kortstondige bezetting (1—13 Sept.), herberging van vluchtelingen (19—25 Sept.) en algehele ontruiming (27 Sept.—10 Oct.) in het heerlijk beschadigde en door de Amerikanen

bezette huis terugkeerden, en de lessen van het gymnasium op 6 November op beperkte schaal en enkel voor externen hervat werden,³⁷⁾ bleek er nog geen mogelijkheid te zijn om ook weer met het onderwijs in de filosofie te beginnen. Damen was onbereikbaar; later zou men vernemen, dat hij uit zijn vakantieverblijf te Roermond naar Heerenveen was geëvacueerd. Van December 1944 tot Augustus 1945 huisvestte Rolduc een aantal studenten van het Groot-Seminarie, afkomstig uit Zuid-Limburg, en aan hen werd door de filosofieprofessoren Huysmans en Meys, later ook door de professoren van het Groot-Seminarie Terstappen en Hanssen een theologiecursus gegeven, die met de priesterwijding in de kerk van Rolduc op 5 Augustus 1945 werd besloten. Intussen waren op 1 Februari de lessen van de *supérieur* hervat; voor de studenten van de *inférieur* werd te Heerlen door enkele Paters Carmelieten, te Maastricht door enkele Paters Jesuïeten een cursus geopend.³⁸⁾ In het Bisschoppelijk College te Weert werd voor de studenten van *inférieur* en *supérieur*, afkomstig uit Noord- en Midden-Limburg, van Februari tot Juli 1945 filosofie gegeven door de oud-leraar van Rolduc F. L. R. Sassen, bijgestaan door een Pater van de H. Geest en een Franciscan.³⁹⁾

Na de zomervacantie van 1945, toen ook de Amerikaanse bezetting was vertrokken, kon het onderwijs eindelijk in volle omvang worden hervat. Het laatste schooljaar van het derde Rolduc was aangebroken en voor velen, leraren en leerlingen, stond dit jaar in het teken van het afscheid. Was in 1945 krachtens besluit van de Regering te Londen het eindexamen gymnasium en hogere burgerschool zonder examen geschonken aan allen, die in 1944 tot de hoogste klas waren toegelaten, in 1946 werden de eindexamens weer op de oude voet afgenomen, aan de hogere burgerschool, eens de eerste en bijna dertig jaar lang de enige Katholieke H.B.S. in Nederland, voor de laatste maal. Het Seminarie zou zijn wettelijke status van „aangevozen gymnasium” behouden.

³⁷⁾ RJ, XXV (1945), 12—27.

³⁸⁾ *t.z.p.*, 32—33.

³⁹⁾ F. Sassen, *De filosofie te Weert, Februari—Juli 1945*, *t.z.p.*, 50—51.

Ook het onderwijs in de filosofie werd terstond na de zomervacantie van 1945, toen de verstrooide *inférieur* van het vorig jaar weer in de vertrouwde schaaftal was teruggekeerd, en een nieuwe *inférieur* was aangekomen, op de oude voet voortgezet. Enkele maanden later, op 1 Februari 1946, volgde de benoeming van Damen tot vice-rector van het Pauselijk Nederlands College te Rome. Zijn lessen werden tijdelijk waargenomen door een Pater Franciscan, tot bij het begin van het nieuwe schooljaar de opengevallen plaats werd ingenomen door V. J. H. Hermens (geb. 1916), die te Nijmegen theologie had gestudeerd, na de sluiting van de universiteit in het voorjaar van 1943 tijdelijk te Maastricht in de zielzorg te werk was gesteld, enige tijd in Duitse concentratiekampen had doorgebracht en na de bevrijding zijn studie te Nijmegen met een doctoraal examen had bekroond.

De gezondheid van Huysmans was sinds de bevrijding wankelend; een ernstige attaque dwong hem zijn werk te beperken en deed hem zich op een plotselinge dood voorbereiden, maar toch kwam zijn heengaan op een stille vacantedag, 31 Juli 1950, voor de toen te Rolduc aanwezigen nog geheel onverwacht.⁴⁰⁾ Gelukkig was reeds een nieuwe kracht ter plaatse in de persoon van J. W. Bosch (geb. 1920), die te Rome en te Leuven op een toekomstig professoraat in de filosofie was voorbereid en sinds November 1949, na de benoeming van H. J. H. Turlings (1900—1953) tot Directeur van het Bisschoppelijk College te Sittard, te Rolduc werkzaam was. Meys, Hermens en Bosch hadden aldus het wijsgerig onderwijs in handen van 1950 tot 1954, toen Meys werd benoemd tot Directeur van het Vrouwelijk Jeugdwerk in het Bisdome Roermond. Hij kreeg een opvolger in M. M. G. Lemmen (geb. 1923) doctorandus in de politieke en sociale wetenschappen van Leuven.

V.

De geschiedenis van een Seminarie valt niet samen met het verhaal van zijn uitwendige lotgevallen, noch met de beschrijving

⁴⁰⁾ *In Memoriam Dr R. A. H. Huysmans*, in: RJ, XXXI (1951), 3—4.

Eerste eindexamen Gymnasium Rolduc 1902.

Zittend: Prof. Dr DE VRIES, Dr EGGING, Dir. R. CORTEN, Prof. Dr KRÄMER, W. JASPAR.
(gecomm.) (gecomm.)

Staande de leraren: A. GEURTS, Dr VAN GILS, J. SCHRAM, H. LATIERS, H. MERCKELBACH
F. MADOU.

De leerlingen: Gorge Drabbe, Albert Janssen, Jean Koch, Vincent Nolet, René Verheyen, Emile Verstralen.

van de onderwijsprogramma's of met de opsomming en de biographieën van de docenten. Elke school, en a fortiori elke kostschool bezit een eigen „objectieve geest”, die gevormd wordt door gewoonten, denkwijzen, opvattingen en gedragingen van de leden der schoolgemeenschap, waar ieder nieuw toegetredene deel aan krijgt en waar ieder op zijn beurt het zijne toe bijdraagt. De gewoonten worden voor een deel bepaald door het reglement. Te Rolduc waren zij merendeels reeds gevormd tijdens het Luiks bestuur en vele van haar zijn tientallen jaren lang onveranderd blijven voortbestaan. Daar waren b.v.: de plechtige viering van de kerkelijke feestdagen, vaak met een luister van Gallicaanse oorsprong omringd, die bij alle oud-Rolduciens zulk een onvergetelijke indruk

heeft nagelaten; de Nachtmis van Kerstmis in de crypte, waar door de eerste wereldoorlog een eind aan is gekomen; de plechtigheden van de Goede Week, op Palmzondag opgeluisterd door de Passie van B. A. Pothast (1824—1904)⁴¹⁾; de Sacramentsprocessie van Kerkrade, op de tweede Zondag na Pinksteren, waarin Rolduc met een „Deutsche Singmesse” en een H. Mis voor de Kerkraadse kinderen in de crypte, later in de open lucht van speelplaats of voorplein, werd betrokken; de Zondagse Hoogmissen; het korte Lof op drie werkdagen; de processie op de eerste Zondag van de maand en op de Kruisdagen; de bedevaarten naar Schaesberg, sedert 1856 („Donne, donne nous un

⁴¹⁾ Annalist (A. van de Venne), *Bernard Antoine Pothast*, in: RJ, VI (1926), 3—19.

beau/jour!")); de jaarlijkse retraites bij het begin van het schooljaar, en, sinds 1904, het Triduum van O. L. Vrouw Onbevlekt Ontvangen; de stille devoties in de kerk, elke dag na het souper. Wat dit alles voor de individuele religieuze ervaring van de bewoners van Rolduc, seminaristen en niet-seminaristen, heeft betekend, onttrekt zich aan elke beschrijving. In het kader van het godsdienstig gemeenschapsleven zijn roepingen bevestigd en versterkt, en zijn roepingen gewonnen; wij behoeven slechts de namen van Jan Alberdingk Thijm, Rudolf van Oppenraay, Alphons Ariëns en Henri Poels te noemen om te kunnen beweren, dat de „adaucti", die hun roeping tot het priesterschap te Rolduc hebben opgedaan, niet altijd de slechtste geweest zijn. Hier is echter ook de grondslag gelegd voor de praktijk van het godsdienstig leven, die ontelbare oud-Rolduciens „in de wereld" op alle trappen van de maatschappelijke ladder tot heil van zichzelf en tot voorbeeld voor de hunnen en van hun omgeving zo trouw hebben beoefend.

Een afzonderlijke vermelding verdienen de Congregaties van de H. Maagd. Dat het eerst aan een Congregatie voor priester-candidaten gedacht werd, ligt voor de hand. Zij kwam tot stand bij het begin van het schooljaar 1860—61 onder de titel van O. L. Vrouw Onbevlekt Ontvangen en was alleen bestemd voor leerlingen van de twee hoogste klassen van het Seminarie en van de Philosophie. De bijeenkomsten werden gehouden in een lokaal in de Noordertoren tegenover slaapzaal IV, genaamd „Het Paradijs", die tot kapel werd ingericht en door Directeur Jansen ingezegend. ⁴²⁾ Verzijl was de eerste directeur en bijna steeds is deze Congregatie door een van de professoren van de philosophie geleid. In 1872 kreeg zij in de nieuwe Zuider-vleugel een eigen kapel, die tot de tweede wereldoorlog als zodanig dienst heeft gedaan, maar bij de brand van 28 November 1945 geheel is vernield. ⁴³⁾

In 1878 kwam een tweede Congregatie tot stand, onder de titel van O. L. Vrouw Boodschap, voor de leerlingen van 3de en 4de gymnasium, 3de en 4de H.B.S., 3de en 4de institut allemand. Zij werd in 1918 in twee

afdelingen gesplitst, een voor de twee hoogste klassen van gymnasium, H.B.S. en H.H.S., een voor 3de en 4de gymnasium en 3de H.B.S. In 1920 ontstond een derde afdeling, voor 1ste en 2de gymnasium.

Bij het begin van het schooljaar 1938—39 werden de Congregaties gereorganiseerd, ⁴⁴⁾ mede in verband met het afsterven van de Derde Orde en de opheffing van de landelijke vereniging Voor Eer en Deugd, die, door Directeur Corten opgericht, te Rolduc haar hoofdzetel en een min of meer bloeiende afdeling had behouden. Tot de Congregatie van O. L. Vrouw Onbevlekt Ontvangen werden voortaan alleen filosofen toegelaten. Die van O. L. Vrouw Boodschap zou drie afdelingen tellen, maar enigszins anders ingedeeld dan te voren. De eerste omvatte de leerlingen van 5de en 6de gymnasium, niet-seminaristen, en van de 5de H.B.S., de tweede de priester-candidaten van 2de tot en met 6de gymnasium, de derde de leerlingen van 3de en 4de gymnasium, niet-seminaristen, en van de 3de H.B.S. De afdeling van de kleinen verdween. Na de zomervacantie van 1940 werd opnieuw een verandering in de organisatie gebracht. De tweede afdeling van de Congregatie van O. L. Vrouw Boodschap werd als tweede afdeling in die van O. L. Vrouw Onbevlekt Ontvangen opgenomen, zodat de laatstgenoemde voortaan alleen seminaristen, verdeeld in twee leeftijdsgroepen, de eerstgenoemde alleen niet-seminaristen zou omvatten. Voor de seminaristen werd het lidmaatschap verplicht gesteld, voor de anderen bleef de toetreding vrij. ⁴⁵⁾ Tijdens de tweede wereldoorlog werden de vergaderingen van de Congregaties wegens moeilijkheden met de verduistering van de Congregatiekapel in de kerk of in de filosofenklas gehouden.

Onder de gebruiken op profaan gebied, die mede tot de vorming van de geest van Rolduc hebben bijgedragen, moet in de eerste plaats worden genoemd de intense beoefening van voordracht en toneel, zang en muziek en, in steeds toenemende mate, die van de sport in haar verscheidene vormen van voetbal, tennis, hockey, en bij gunstig winterweer schaatsen.

⁴²⁾ RJ, V (1930), 101.

⁴³⁾ RJ, XXVI (1946), 126.

⁴⁴⁾ RJ, XIX (1939), 38—39.

⁴⁵⁾ RJ, XXI (1941), 58—60.

In niet-Katholieke kringen hoort men dikwijls verluiden, dat oud-leerlingen van Katholieke internaten zich gemakkelijker dan anderen in het openbaar uitdrukken, en zeker is het, dat menig Rolducien door het voordragen in klas, studiezaal of aula, dan wel door het optreden in de Academie de gave van het woord tot ontwikkeling heeft kunnen brengen. Het toneel was voor de spelers een bron van vreugde, om nooit meer te vergeten, en voor de toeschouwers een element van ontwikkeling, dat hun steeds zou bijblijven. De kunst, die ten tonele werd gebracht, was niet altijd van het zuiverste gehalte, maar met de klassieke stukken uit de Nederlandse, Franse en Engelse letterkunde, door E. Ribbergh (1873—1940) en H. Wismans (geb. 1874) op het Rolducse toneel ingevoerd en geleidelijk tot traditie geworden, werden ongekende hoogtepunten van het liefhebberij-toneel bereikt. Het zangkoor, uiteraard het eerst ten dienste van de kerkelijke plechtigheden, werd onder de hand van bekwame en niet zelden strenge leiders, die van hun vaak ongeduldig materiaal de uiterste inspanning vergden, tot de levende en altijd jonge stem van de Rolducse gemeenschap. Met het orkest leverde het zijn hoogste en meest spectaculaire praestaties onder B. Pothast, die zelfs twee jaar achtereen, bij de prijsuitdeling van 1860 en 1861, een opera ten gehore wist te brengen.⁴⁶⁾

In het eerste kwart van de 20ste eeuw deed de film stap voor stap en schuchter haar intrede op Rolduc. Er was toen al zoveel geschreven en gesproken over de „slechte film”, dat men moeilijk meer kon geloven, dat er ook nog zo iets als een „goede film” zou kunnen bestaan, en nog minder, dat de film een kunst was, die evenals de andere schone kunsten de aandacht bij de opvoeding verdiende. Geleidelijk kwam men echter tot het inzicht, dat het van belang was bij de film zo goed als bij de letterkunde kunst van kitsch te leren onderscheiden en dat de film vroeg of laat een onmisbaar element bij het onderwijs zou gaan vormen. Toen in 1934/35 de nieuwe aula gebouwd werd, sprak het van zelf, dat er een volledige installatie voor film-

projectie in zou worden aangebracht.⁴⁷⁾

Aan de oefening in het schriftelijk gebruik van eigen en vreemde talen werd in de 19de eeuw meer aandacht besteed dan later. Het maken van verzen, tot in het Grieks toe, was lange tijd een geliefkoosde bezigheid van leraren en leerlingen. Men kan er over twisten, of dit aan de litteraire smaak van de jeugdige dichters ten goede is gekomen, maar het is niet aan twijfel onderhevig, dat het de vaardigheid van expressie bij velen heeft bevorderd. De aanpassing van het onderwijs op het gymnasium aan het wettelijk leerplan en de voortschrijdende uitbreiding van het aantal uren, dat aan andere vakken besteed werd, was voor de humanistische vorming in stricte zin niet bevorderlijk.

Van het Luikse Seminarie had het derde Rolduc het Frans als voertaal van alle officiële uitingen en verplichte omgangstaal overgehouden. Men kan van het opleggen van een vreemde taal denken wat men wil, maar het dagelijks gebruik van het Frans heeft aan vele Rolduciens een gemak van lezen, spreken en schrijven in die taal verzekerd, dat lateren hun niet zonder goede gronden benijdden. In 1912 is het Frans als verplichte omgangstaal afgeschaft; het bleef echter in tal van benamingen en gebruiken (treize, salle de punition, dortoir, noten voor slecht gedrag, prijsuitdeling) voortleven; de prijsuitdeling is in 1921, in verband met het verschijnen van het Jaarboek, voor het eerst in het Nederlands gehouden; Directeur van de Venne gaf pas na langdurige aarzeling daartoe zijn toestemming.

In de sport is de voetbal tegen het eind van de 19de eeuw de overheersende plaats gaan innemen. Hier hield de competitie van de eerste klassers: Minor, waarin de Limburgers, Sparta, waarin de Hollanders en Panta Rhei, waarin de filosofen georganiseerd waren, telken jare weer leraren en leerlingen in spanning, en de beste spelers van de drie clubs traden als Rolduc's Elftal naar buiten op.

Het gezamenlijk voetballen was overigens een van de weinige gelegenheden waarin filosofen en „plebs” op voet van gelijkheid met elkaar in contact kwamen. Aan de „apart-

⁴⁶⁾ RJ, VI (1926), 10—11 en GR, 52.

⁴⁷⁾ *De oude en nieuwe aula van Rolduc*, in: RJ, XV (1935), 77—83.

heid" van de filosofen werd streng de hand gehouden. De twee klassen, *supérieur* en *inférieur*, hadden tot 1910 een gemeenschappelijk leslokaal, dat hun tevens tot studiezaal diende in een der ruimten aan de speelplaats, waaruit in dat jaar de grote studiezalen werden gevormd. De filosofen verhuisden toen naar een klas onder de bibliotheek; wanneer de *inférieur* afzonderlijk les had, moest hij zich met een „geleend" lokaal behelpen. In 1926 werden de ruime lokalen in de nieuwe noordelijke vleugel betrokken.

Waren klas en studiezaal van de filosofen voor alle anderen verboden terrein, nog veel strenger was hun de toegang tot de recreatiezaal van de heren wijsgeren verboden. Gefluisterd werd zelfs, dat men zich aan een lijfelijke afstraffing onder wijsgerige handen blootstelde, wanneer men daar durfde binnen te dringen. In 1867 werd deze recreatiezaal, van ouds bekend als „Casino", gevestigd op de bovenste verdieping van de noordelijke toren van de Oostgevel, destijds met een reminiscentie aan de pas voorbij Krim-oorlog (1854—56) „Sebastopol" genaamd. Omstreeks het midden van de zeventiger jaren vond de verhuizing plaats naar het corresponderende lokaal in de zuidelijke toren, dat, waarschijnlijk wegens de 's winters daar heersende temperaturen, bekend stond als „Siberië".⁴⁸⁾ Hier bleef het Casino gehuisvest tot het in 1926 een onderkomen vond op de hoogste verdieping van de nieuwe noorder-vleugel.⁴⁹⁾

De afscheiding tussen filosofen en „anderen" had vooral ten doel het gezag van de eersten, die in kerk, studie- en slaapzalen en bij sommige bijzondere gelegenheden met toezicht over de laatsten belast waren, niet door gemeenzame omgang te laten aantasten. Dat er wel eens botsingen ontstonden tussen de handhavers der orde en degenen, met wie zij wellicht het vorig jaar nog tot het „profanum vulgus" hadden behoord, valt niet te verwonderen. Wanneer er voldoende sneeuw was gevallen op de grote speelplaats, werden die botsingen en de tijdens het schooljaar opge-

hoopte spanningen afgereageerd in een vriendschappelijk, maar niet minder verbeterd ballengevecht tussen de filosofen en de rest, waarbij Limburgers en Hollanders zich voor een korte wijle verbroederden in een poging om de filosofen van de cour te verdrijven.

Het toezicht van de filosofen, dat door de *supérieur* en, naar gelang van het aantal benodigde en beschikbare krachten, ook door een deel van de *inférieur* werd uitgeoefend en dat aan de functionarissen zekere voorrechten verzekerde, dateerde al van 1843. De filosofen-surveillanten droegen toen de toog. In 1845 werd besloten enkele filosofen na het voleindigen van hun tweejarige cursus met de titel van „monsieur" in het leraren-corps op te nemen; zij ontvingen de tonsuur en de kleine orden en kregen van Directeur Peters hun opleiding in de theologie.⁵⁰⁾ De meest bekende van hen is de musicus B. A. Pothast, die als student van de filosofie, „monsieur" en priester-leraar niet minder dan 56 jaren op Rolduc heeft doorgebracht.⁵¹⁾ Hoe lang de filosofen-surveillanten de toog hebben gedragen, is niet meer na te gaan. In later jaren droegen de studenten van de filosofie althans op zon- en feestdagen de zwarte geklede jas; dit kledingstuk is in zwang gebleven tot de eerste wereldoorlog. Nog in de zestiger jaren van de 19de eeuw werd daarbij de hoge zijden hoed gedragen.⁵²⁾ Het was in de tijd, toen iedere kostschoolleerling in huis altijd een hoofddekseel bij zich moest hebben. Toen dit gebruik in verval geraakte, is ook de hoge hoed van de filosofen verdwenen. De nivellering in de kleding heeft echter aan hun gezag geen afbreuk gedaan.

VI.

Langer dan de andere Klein-Seminaries van de Nederlandse Bisdommen heeft dat van Rolduc het karakter behouden, dat het aanvankelijk met deze gemeen had: dat van een school van voorbereidend hoger onderwijs, die wel in de eerste plaats, maar niet

⁴⁸⁾ RJ, X (1930), 101 en GR, 52; zie ook: J. Adams, *Het raam van 't Casino*, in: RJ, I (1921), 100—102.
⁴⁹⁾ A. T(erstappen), *Casino-mijmering*, in: RJ, VI (1926), 95—97; Jef B(ohnen), *Casino, adieu!*, t.z.p., 98—100.

⁵⁰⁾ GR, 49.

⁵¹⁾ zie noot 41.

⁵²⁾ H. W. H. Everts, *Voor zestig jaar*, in: RJ, VI (1926), 62.

uitsluitend voor kandidaten voor het priesterschap bestemd was, en waar de seminaristen op dezelfde banken, aan de hand van de zelfde onderwijsprogramma's en dezelfde opvoedingsmethoden en in één gemeenschap met niet-seminaristen werden opgeleid. Dat gemengd karakter werd te Rolduc van den beginne af nog geaccentueerd door het feit, dat naast het Seminarie-gymnasium in dezelfde gebouwen een school van ander type bestond, later uitgegroeid tot hogere burgerschool overeenkomstig de wet van 1863, als ook een normaalschool ter opleiding van onderwijzers. Iets geheel eigens van het derde Rolduc was ook, dat de filosofie cursus, die meer nog dan het gymnasium vooral voor

aanstaande priesters bestemd en in later jaren zeer bepaald alleen voor deze toegankelijk was, met de verschillende scholen onder één dak leefde en dat de studenten van de filosofie met enig toezicht op de leerlingen van die scholen waren belast.

Het derde Rolduc behoort thans tot het verleden. Het heeft met zijn geheel bijzondere inrichting en eigen geest een nationale betekenis gehad; de sporen van zijn invloed zullen in het nationale cultuurleven nog lang bemerkbaar zijn. Maar wij mogen niet vergeten, dat het in de eerste plaats was, wat het vierde Rolduc nu bij uitsluiting is geworden: Klein-Seminarie van Roermond.

F. S.

